

๗. มหาจตุตถาริสิกสูตร¹

[๑๓๖] เอวมเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺวเน อนาถปิณฺฑิกิสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ภิกฺขโว”ติ. “ภทฺเต”ติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสิสฺสุ. ภควา เอตทโวจ:

“อริยํ โว ภิกฺขเว สมฺมาสมาธิํ เทสิสฺสามิ สอุปนิสฺสํ สปริกฺขารํ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามิ”ติ. “เอวํ ภทฺเต”ติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสิสฺสุ. ภควา เอตทโวจ:

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอุปนิสฺส สปริกฺขารโ? เสยฺยถิํ: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ. ยา โข ภิกฺขเว อิมเหิ สตฺตทฺหฺเคเหิ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา ปริกฺขตา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอุปนิสฺส อิติปิ สปริกฺขารโ อิติปีติ.²

ตตฺร ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพทฺมา โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพทฺมา โหติ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ “มิจฺฉาทิฏฺฐิ”ติ ปชานาติ. สมฺมาทิฏฺฐิ “สมฺมาทิฏฺฐิ”ติ ปชานาติ. สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ.

กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ? นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐจฺล นตฺถิ หุตฺ, นตฺถิ สุกตทฺกุกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอบปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราราหุณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฺปฏิปฺนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรรยจฺจ โลกํ สยํ อภินฺเววา สจฺฉิกิตฺวา ปเวทฺนฺตฺตีติ อยํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ.

¹ มัชฌิมนิกาย อุपरิปณณาสกํ เล่ม ๑๔

² อ. อิติปิ

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ? สมฺมาทิฏฺฐิ ปหิ ภิกฺขเว ทฺวอย³ วทามิ: อตฺถิ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ สาสวาทา ปุณฺณภาคิยา อูปธิเวปกฺกา, อตฺถิ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ อริยา อนาสวาทา โลกุตฺตวาทา มคฺคังคา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ สาสวาทา ปุณฺณภาคิยา อูปธิเวปกฺกา ? อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐัง, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลกโ, อตฺถิ ปโร โลกโ, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตุตา โอบปาติกา, อตฺถิ โลกเ สมณพฺรหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฺปฏิปฺนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรรญฺจ โลกํ สยํ อภินฺดูวา สจฺฉิกฺตวาทา ปเวเทนฺตีติ, อยํ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ สาสวาทา ปุณฺณภาคิยา อูปธิเวปกฺกา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ อริยา อนาสวาทา โลกุตฺตวาทา มคฺคังคา ? ยา ไช ภิกฺขเว อริยจิตฺตสฺส อนาสวจิตฺตสฺส อริยมคฺคสมฺมคฺคิโน อริยมคฺคํ ภาวยโต ปญฺญา ปญฺณินฺหุริยํ ปญฺญาพลํ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌมฺงฺโค สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺคังค,⁴ อยํ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ อริยา อนาสวาทา โลกุตฺตวาทา มคฺคังคา. โส มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปหานาย วายมตี สมฺมาทิฏฺฐิยา อูปสมฺปทาย. สุวาสฺส ไหตี สมฺมาวายาโม. โส สโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปชฺหตี, สโต สมฺมาทิฏฺฐิ อูปสมฺปชฺช วิหฺรตี, สาสฺส ไหตี สมฺมาสตี. อิตฺติสฺสีเม ตโย ธมฺมา สมฺมาทิฏฺฐิ อญฺฺปริชาวนฺตี อญฺฺปริวตฺตนฺตี. เสยฺยถิํ: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาวายาโม สมฺมาสตี.

[๑๓๗] ตตฺร ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพํคมา ไหตี. กถญฺจ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพํคมา ไหตี? มิจฺฉาสงฺกปฺโป “มิจฺฉาสงฺกปฺโป”ติ ปชานาตี. สมฺมาสงฺกปฺโป “สมฺมาสงฺกปฺโป”ติ ปชานาตี. สาสฺส ไหตี สมฺมาทิฏฺฐิ.

กตโม จ ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป ? กามสงฺกปฺโป พฺยาปาทสงฺกปฺโป วิหีสาสงฺกปฺโป. อยํ ภิกฺขเว มิจฺฉาสงฺกปฺโป.

³ ก. ทฺวอย. ฐีกา โอลเกตพฺพาท

⁴ ส.อ. มคฺคังคา

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป ? สมนฺมาสงฺกปฺโปหํ ภิกฺขเว ทฺวายํ วทามิ: อตฺถิ
ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป สาสโว ปุณฺณภาคิโย อฺปธิเวปกฺโก. อตฺถิ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป
อริโย อนาสโว โลกุตฺตโร มคฺคฺงโค.

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป สาสโว ปุณฺณภาคิโย อฺปธิเวปกฺโก ?
เนกขมฺมสงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหีสางฺกปฺโป. อຍံ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป
สาสโว ปุณฺณภาคิโย อฺปธิเวปกฺโก.

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป อริโย อนาสโว โลกุตฺตโร มคฺคฺงโค ? โย โข ภิกฺขเว
อริยจิตฺตสฺส อนาสวจิตฺตสฺส อริยมคฺคฺสมฺมุคฺคิโน อริยมคฺคํ ภาวยโต ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป
อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปฺนา วจีสฺสงฺขาโร, อຍံ ภิกฺขเว สมนฺมาสงฺกปฺโป อริโย
อนาสโว โลกุตฺตโร มคฺคฺงโค. โส มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส ปหานาย วายมฺติ สมนฺมาสงฺกปฺปสฺส
อฺปสมฺปทาย. สุวาสฺส โหติ สมนฺมาวายาโม. โส สโต มิจฺฉาสงฺกปฺโป ปชฺหติ, สโต
สมนฺมาสงฺกปฺโป อฺปสมฺปทชฺช วิหฺรติ. สาสฺส โหติ สมนฺมาสฺติ. อิตฺถิสฺสิเม ตโย ธมฺมา
สมนฺมาสงฺกปฺโป อณฺุปริธาวนฺุติ อณฺุปริวตฺตฺนฺุติ. เสยฺยถิทํ: สมนฺมาทิกฺกุจฺจि สมนฺมาวายาโม สมนฺมาสฺติ.

[๑๓๘] ตตฺร ภิกฺขเว สมนฺมาทิกฺกุจฺจิ ปุพฺพพฺกมา โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว สมนฺมาทิกฺกุจฺจิ
ปุพฺพพฺกมา โหติ ? มิจฺฉาวาจํ “มิจฺฉาวาจา”ติ ปชานาติ, สมนฺมาวาจํ “สมนฺมาวาจา”ติ
ปชานาติ. สาสฺส โหติ สมนฺมาทิกฺกุจฺจิ.

กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา ? มุสาธาโท ปิสฺสุณา วาจา ฆรฺุสา วาจา สมนฺปฺปลาโป,
อຍံ ภิกฺขเว มิจฺฉาวาจา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมนฺมาวาจา ? สมนฺมาวาจํหํ ภิกฺขเว ทฺวายํ วทามิ: อตฺถิ ภิกฺขเว
สมนฺมาวาจา สาสวา ปุณฺณภาคิยา อฺปธิเวปกฺกา. อตฺถิ ภิกฺขเว สมนฺมาวาจา อริยา
อนาสวา โลกุตฺตรา มคฺคฺงคา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา สาสวา ปุณฺณภาคิยา อุปฺธิเวปกฺกา ? มุสาวาทา เวรมณี ปีสุณาย วาจาเย เวรมณี ผุสสาเย วาจาเย เวรมณี สมฺพปฺปลาปา เวรมณี, อญฺ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา สาสวา ปุณฺณภาคิยา อุปฺธิเวปกฺกา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา อริยา อนาสวา โลกุตฺตรา มคฺคังคา ? ยา โช ภิกฺขเว อริยจิตฺตสฺส อนาสวจิตฺตสฺส อริยมคฺคสมงฺคิโน อริยมคฺคํ ภาวยโต จตฺตหิปี วจีทุจฺจริเตหิ อารตี วิรตี ปฏิวิรตี เวรมณี, อญฺ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา อริยา อนาสวา โลกุตฺตรา มคฺคังคา. โส มิจฺฉาวาจาเย ปหานาย วายมตี สมฺมาวาจาเย อุปฺสมฺปทาย. สุวาสุสฺส โหตี สมฺมาวายาโม. โส สโต มิจฺฉาวาจํ ปชหตี, สโต สมฺมาวาจํ อุปฺสมฺปชฺช วิหรตี. สาสฺส โหตี สมฺมาสตี. อิตฺติสุสฺสิเม ตโย ฐมา สมฺมาวาจํ อนุปริธาวันฺตติ อนุปริวัตฺตณฺตติ. เสยฺยถิํ: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาวายาโม สมฺมาสตี.

[๑๓๙] ตตฺตร ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพํคมา โหตี. กถญฺจ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ปุพฺพํคมา โหตี ? มิจฺฉากมฺมนฺโต “มิจฺฉากมฺมนฺโต”ตี ปชานาตี, สมฺมากมฺมนฺโต “สมฺมากมฺมนฺโต”ตี ปชานาตี. สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ.

กตโม จ ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต ? ปาณาตีปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺฉาจาโร, อญฺ ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต ? สมฺมากมฺมนฺโตปหิ ภิกฺขเว ทฺวารยํ วทามิ: อตฺถิ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต สาสโว ปุณฺณภาคิโย อุปฺธิเวปกฺโก, อตฺถิ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต อริโย อนาสโว โลกุตฺตโร มคฺคังโค.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต สาสโว ปุณฺณภาคิโย อุปฺธิเวปกฺโก ? ⁵อตฺถิ ภิกฺขเว ปาณาตีปาตา เวรมณี อทินฺนาทานา เวรมณี กาเมสุมิจฺฉาจาโร เวรมณี, อญฺ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต สาสโว ปุณฺณภาคิโย อุปฺธิเวปกฺโก.

⁵⁻⁵ อ. ปททฺวารยํ นตฺถิ

กตโม ๑ ภิกขเว สมฺมากมฺมนฺโต อริโย อนาสโว โลกุตฺตโร มคฺคฺงโค ? ยชา ไช
 ภิกขเว อริยจิตฺตสฺส อนาสวจิตฺตสฺส อริยมคฺคสมฺงฺคิโน อริยมคฺคํ ภาวยโต ตีหิปี
 กายทฺวจฺริเตหิ อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี, อຍံ ภิกขเว สมฺมากมฺมนฺโต อริโย อนาสโว
 โลกุตฺตโร มคฺคฺงโค. โส มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส ปหานาย วายมตี สมฺมากมฺมนฺตสฺส
 อฺปสมฺปทาย. สฺวาສສ ໂຫຕີ สมฺมาวាយາโม. โส สโต มิจฺฉากมฺมนฺตํ ปชฺหตี, สโต
 สมฺมากมฺมนฺตํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรตี, สาสສ ໂຫຕີ สมฺมาສຕີ. อิติສຸສີເມ ຕໂຍ ຄມມາ
 สมฺมากมฺมนฺตํ อนุປຣິຫາວນຸຕີ อนุປຣິວຕຸຕນຸຕີ. ເສຍຍຸຕິທໍ: ສມມາທິຼຸຈີ ສມມາວາຍາໂມ ສມມາສຕີ.

[๑๔๐] ตตฺรว ภิกขเว สมฺมาທິຼຸຈີ ປຸພຸພຸກມາ ໂຫຕີ. ກຄໂຍ ໑ ກິກຂເວ ສມມາທິຼຸຈີ
 ປຸພຸພຸກມາ ໂຫຕີ ? ມິຈຸຊາອາຊີວິ “ມິຈຸຊາອາຊີວິ”ຕີ ປຊານາຕີ, ສມມາອາຊີວິ “ສມມາອາຊີວິ”ຕີ
 ປຊານາຕີ, ສາສສ ໂຫຕີ ສມມາທິຼຸຈີ.

กตโม ๑ ภิกขเว มิจฺฉาอาຊີໂວ ? ກຸໜາ ລປນາ ເນມິຕຸຕກຕາ ນິປປເສີກຕາ ລາເກນ
 ລາກໍ ນິຊີຕິສນຕາ,⁶ ອຍံ ກິກຂເວ ມິຈຸຊາອາຊີໂວ.

กตโม ๑ ภิกขเว สมฺมาอาຊີໂວ ? ສມມາອາຊີວິປຸໂມ ກິກຂເວ ທຸວາຍໍ ວຫາມິ: ອຕຸຕິ ກິກຂເວ
 ສມມາອາຊີໂວ ສາສໂວ ປຸຣຸບຸກາຕິໂຍ ອຸປຣິເວປກຸໂກ, ອຕຸຕິ ກິກຂເວ ສມມາອາຊີໂວ ອຣິໂຍ
 ອນາສໂວ ໂລກຸຕຸຕໂວ ມคคฺงโค.

กตโม ๑ ภิกขเว สมฺมาอาຊີໂວ ສາສໂວ ປຸຣຸບຸກາຕິໂຍ ອຸປຣິເວປກຸໂກ ? ອິຣ ກິກຂເວ
 ອຣິຍສາວໂກ ມິຈຸຊາອາຊີວິ ປຫາຍ ສມມາອາຊີເວນ ສີວິກໍ ກປປເຕຕີ. ອຍံ ກິກຂເວ ສມມາອາຊີໂວ
 ສາສໂວ ປຸຣຸບຸກາຕິໂຍ ອຸປຣິເວປກຸໂກ.

กตโม ๑ ภิกขเว สมฺมาอาຊີໂວ ອຣິໂຍ ອນາສໂວ ໂລກຸຕຸຕໂວ ມคคฺงโค ? ຍາ ໄຫ ກິກຂເວ
 ອຣິຍຈິຕຸຕສຸສ ອນາສວຈິຕຸຕສຸສ ອຣິຍມคคฺສມງฺคิโน ອຣິຍມคคฺ ກາວຍໂຕ ມິຈຸຊາອາຊີວາ ອາຣຕີ
 ວິຣຕີ ປຣົວິຣຕີ ເວຣມນີ, ອຍံ ກິກຂເວ ສມມາອາຊີໂວ ອຣິໂຍ ອນາສໂວ ໂລກຸຕຸຕໂວ ມคคฺงโค. ໂສ

⁶ ຄ.ມ. ນິຊີຕິສນຕາ

มิจฺฉาอาชีวสฺส ปหานาย วายมตี สฺมมาอาชีวสฺส อฺปสฺมปทาย. สุวาสฺส โหติ สฺมมาวายาโม.
 โส สโต มิจฺฉาอาชีวํ ปชฺหตี, สโต สฺมมาอาชีวํ อฺปสฺมปชฺช วิหฺรตี. สาสฺส โหติ สฺมมาสตี.
 อิตฺติสฺสึเม ตโย ฌมฺมา สฺมมาอาชีวํ อฺนุปริชาวนฺตึ อฺนุปริวตฺตฺนฺตึ. เสยฺยถึทํ: สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ
 สฺมมาวายาโม สฺมมาสตี.

[๑๔๑] ตตฺร ภิกฺขเว สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ ปุพฺพํคฺมา โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ
 ปุพฺพํคฺมา โหติ? สฺมมาทิกฺกุจฺฉิสฺส ภิกฺขเว สฺมมาสงฺกปโป ปโหติ, สฺมมาสงฺกปฺปสฺส
 สฺมมาวจา ปโหติ, สฺมมาวจาสุสฺส สฺมมากมฺมนฺโต ปโหติ, สฺมมากมฺมนฺตฺสฺส สฺมมาอาชีโว
 ปโหติ, สฺมมาอาชีวสฺส สฺมมาวายาโม ปโหติ, สฺมมาวายามสฺส สฺมมาสตี ปโหติ,
 สฺมมาสตีสุสฺส สฺมาสมาธิ ปโหติ, สฺมาสมาธิสฺส สฺมาภาณํ ปโหติ, สฺมาภาณสฺส
 สฺมาวิมฺตฺติ ปโหติ. อิตฺติ โข ภิกฺขเว อฺนุจฺจนฺตฺสฺส นนฺนาคโต เสโข ทสฺหจฺจนฺตฺสฺส นนฺนาคโต อรฺหา
 โหติ. ⁷(ตตฺรปิ สฺมาภาณนฺน อเนก ปาปกกา อฺกฺสลา ฌมฺมา วิคฺตา ภาวนาปาริปุรี
 คจฺจนฺตึ.)¹⁹³

[๑๔๒] ตตฺร ภิกฺขเว สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ ปุพฺพํคฺมา โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ
 ปุพฺพํคฺมา โหติ? สฺมมาทิกฺกุจฺฉิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาทิกฺกุจฺฉิ นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ, เย จ มิจฺฉาทิกฺกุจฺฉิ
 ปจฺจยา อเนก ปาปกกา อฺกฺสลา ฌมฺมา สฺมภาวนฺตี, เต จสุสฺส นิชฺชิตฺถฺนํ โหณฺตี.
 สฺมมาทิกฺกุจฺฉิ ปจฺจยา อเนก กฺสลา ฌมฺมา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตึ. สฺมาสงฺกปฺปสฺส ภิกฺขเว
 มิจฺฉาสงฺกปโป นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ ฯเปฯ สฺมา-วจาสุสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวจา นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ
 ... สฺมากมฺมนฺตฺสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉากมฺมนฺโต นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ... สฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว
 มิจฺฉาอาชีโว นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ... สฺมาวายามสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาวายาโม นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ...
 สฺมาสตีสุสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสตี นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ... สฺมาสมาธิสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาสมาธิ
 นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ... สฺมาภาณสฺส ภิกฺขเว มิจฺฉาภาณํ นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ... สฺมาวิมฺตฺตฺสฺส
 ภิกฺขเว มิจฺฉาวิมฺตฺติ นิชฺชิตฺถฺนํ โหติ. เย จ มิจฺฉาวิมฺตฺติ ปจฺจยา อเนก ปาปกกา อฺกฺสลา
 ฌมฺมา สฺมภาวนฺตี, เต จสุสฺส นิชฺชิตฺถฺนํ โหณฺตี. สฺมาวิมฺตฺติ ปจฺจยา จ อเนก กฺสลา ฌมฺมา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตึ.

⁷()⁷ ส.ก.อ. นตฺถิ

อิติ โข ภิกขเว วิสตี กุสลปฏชา วิสตี อกุสลปฏชา. มหาจตตารีสโก ฌมมปริยาโย
 ปวตฺตติโต อปฺปฏิวตฺตติโย สมณฺเนน วา พุราหุมนฺเนน วา เทเวเนน วา มาเรเนน วา พุรหุมนฺนา วา
 เกนจิ วา โลกสุมฺินฺตติ.

[๑๔๓] โย หิ โภจิจิ ภิกขเว สมณฺเณน วา พุราหุมนฺเณน วา อิมํ มหาจตตารีสกํ
 ฌมมปริยาโย ฌรหิตพฺพํ ปฏิกฺโกสฺติตพฺพํ มณฺเณยฺเย, ตสฺส ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ทสฺส สหฌมฺมิกา
 วาทานุวาทา คารยฺหุญฺจานํ อาคจฺจนฺตติ. สมฺมาทิฏฺฐิจฺเญ เจ ภวํ ฌรหติ, เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺ
 สมณพฺราหุมนฺนา, เต โภโต ปุชฺชา, เต โภโต ปาสฺসা. สมฺมาสงฺกปฺปญฺเจ ภวํ ฌรหติ.
 เย จ มิจฺฉาสงฺกปฺปา สมณพฺราหุมนฺนา, เต โภโต ปุชฺชา, เต โภโต ปาสฺসা. สมฺมาวาจญฺเจ
 ภวํ ฌรหติ...สมฺมากมฺมฺนฺตญฺเจ ภวํ ฌรหติ... สมฺมาอาชีวญฺเจ ภวํ ฌรหติ... สมฺมาวายามญฺเจ
 ภวํ ฌรหติ... สมฺมาสติญฺเจ ภวํ ฌรหติ... สมฺมาสมาธิญฺเจ ภวํ ฌรหติ... สมฺมาฌานญฺเจ
 ภวํ ฌรหติ... สมฺมาวิมุตฺตติญฺเจ ภวํ ฌรหติ; เย มิจฺฉาวิมุตฺตติ สมณพฺราหุมนฺนา, เต โภโต
 ปุชฺชา, เต โภโต ปาสฺসা. เยเกจิ ภิกขเว สมณฺนา วา พุราหุมนฺนา วา อิมํ มหาจตตารีสกํ
 ฌมมปริยาโย ฌรหิตพฺพํ ปฏิกฺโกสฺติตพฺพํ มณฺเณยฺเย, ตสฺส ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อิมํ ทสฺส สหฌมฺมิกา
 วาทานุวาทา คารยฺหุญฺจานํ อาคจฺจนฺตติ. เยปิ เต ภิกขเว อหฺสิ อุกฺกลา^๘ วสฺสภณฺณา^๙
 อเหตุวาทา อกิริยวาทา นตฺถิกวาทา, เตปิ มหาจตตารีสกํ ฌมมปริยาโย น ฌรหิตพฺพํ น
 ปฏิกฺโกสฺติตพฺพํ มณฺเณยฺเย.^{๑๐} ตํ กิสฺส เหตุ? นินฺทาพฺยาโรสฺสุปารมฺภภยาติ.

อิทมวโจ ภควา. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺตติ.

มหาจตตารีสกฺกสฺสฺตํ นินฺจิสฺสํ สตฺตมํ.

^๘ ฉ.ม. โอกฺกลา. ตพฺพณฺณายํปี โอกฺกลา อิติ ทิสฺสฺติ

^๙ ฉ.ม. วยภินฺญา

^{๑๐} ส. มณฺเณยฺเย

๗. มหาจัดตาริสกสูตร ว่าด้วยธรรมบรรยายชื่อมหาจัดตาริสกะ

[๑๓๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิ¹¹ อันเป็นอริยะ¹² ที่มีอุปนิสะ¹³ บ้าง มีปริหาร¹⁴ บ้าง แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังสัมมาสมาธิอันเป็นอริยะนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) อันเป็นอริยะ ที่มีอุปนิสะ มีปริหาร เป็นอย่างไร

คือ สัมมาทิฏฐิ(เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ(ดำริชอบ) สัมมาวาจา(เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ(กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ(เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ(พยายามชอบ) สัมมาสติ(ระลึกชอบ) สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว แวดล้อมด้วยองค์ ๗ นี้ เราเรียกว่า “สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่มีอุปนิสะ” บ้าง เรียกว่า “สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ มีปริหาร” บ้าง

บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า¹⁵

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้ชัดมิจฉาทิฏฐิ¹⁶ ว่า “เป็นมิจฉาทิฏฐิ” รู้ชัดสัมมาทิฏฐิว่า “เป็นสัมมาทิฏฐิ” ความรู้ของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ

¹¹ สัมมาสมาธิ ในที่นี้หมายถึงสมาธิในองค์มรรค (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๒)

¹² อันเป็นอริยะ หมายถึงไม่มีโทษ ได้แก่โลกุตตรธรรม (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๒)

¹³ มีอุปนิสะ หมายถึงมีเหตุปัจจัย (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๒)

¹⁴ มีปริหาร หมายถึงมีองค์ประกอบ (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๒)

¹⁵ สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิ ๒ คือ (๑) วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ ที่กำหนดพิจารณาสังขารที่เป็นไปในไตรภูมิโดยเป็นสิ่งไม่เที่ยงเป็นต้น (๒) มัคคสัมมาทิฏฐิ ที่ถอนสังขารขึ้นด้วยไม่ให้เป็นไปอีกเพื่อการกำหนดพิจารณา เพราะเป็นสิ่งไม่เที่ยงเป็นต้นเกิดขึ้น (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๓)

¹⁶ รู้ชัดมิจฉาทิฏฐิ หมายความว่า รู้ชัดมิจฉาทิฏฐิโดยความเป็นอารมณ์ เพราะแห่งตลอดลักษณะว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วรู้ชัดสัมมาทิฏฐิ โดยความเป็นหน้าที่ เพราะไม่หลงมกมาย (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๖/๙๓)

มิจฉาทิฏฐิ เป็นอย่างไร

คือ ความเห็นว่า “ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ก็ไม่มีในโลก”¹⁷ นี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ

สัมมาทิฏฐิ เป็นอย่างไร

คือ เรากล่าวสัมมาทิฏฐิว่ามี ๒ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ
๒. สัมมาทิฏฐิอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค

สัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ เป็นอย่างไร

คือ ความเห็นว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก” นี้เป็นสัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ

สัมมาทิฏฐิอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นอย่างไร

คือ ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ทัมมวิจยสัมโพชฌงค์ สัมมาทิฏฐิ องค์แห่งมรรคของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียบพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญอริยมรรคอยู่ นี้เป็นสัมมาทิฏฐิอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ภิกษุนั้นย่อมพยายามเพื่อละมิจฉาทิฏฐิ ยังสัมมาทิฏฐิให้ถึงพร้อม ความพยายามของภิกษุ นั้น เป็นสัมมาวายามะ ภิกษุนั้นมีสติ ละมิจฉาทิฏฐิ มีสติเข้าถึงสัมมาทิฏฐิอยู่ สติของภิกษุ นั้นเป็นสัมมาสติ ธรรม ๓ นี้ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาวายามะ (๓) สัมมาสติ ย่อมห้อมล้อมคล้อยตามสัมมาทิฏฐิของภิกษุนั้นไป ด้วยประการฉะนี้

¹⁷ ดูเทียบ ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๑/๕๗-๕๘

[๑๓๗] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้ชัดมิจฉาสังกัปปะว่า “เป็นมิจฉาสังกัปปะ” รู้ชัดสัมมาสังกัปปะว่า “เป็นสัมมาสังกัปปะ” ความรู้ของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ

มิจฉาสังกัปปะ เป็นอย่างไร

คือ ความดำริในกาม ความดำริในความพยาบาท ความดำริในการเบียดเบียน นี้เป็นมิจฉาสังกัปปะ

สัมมาสังกัปปะ เป็นอย่างไร

คือ เรากล่าวสัมมาสังกัปปะว่ามี ๒ ได้แก่

๑. สัมมาสังกัปปะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปปติ
๒. สัมมาสังกัปปะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่ง

มรรค

สัมมาสังกัปปะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปปติ เป็นอย่างไร

คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในความไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เป็นสัมมาสังกัปปะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปปติ

สัมมาสังกัปปะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นอย่างไร

คือ ความตริก ความวิตก ความดำริ ความแน่วแน่ ความแนบแน่น ความปักใจ ความปรุ้งแตงคำ ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียบพร้อมด้วย อริยมรรค เจริญอริยมรรคอยู่ นี้เป็นสัมมาสังกัปปะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ภิกษุนั้นย่อมพยายามเพื่อละมิจฉาสังกัปปะ ยังสัมมาสังกัปปะให้ถึงพร้อม ความพยายามของภิกษุนั้นเป็นสัมมาวายามะ ภิกษุนั้นมีสติละมิจฉาสังกัปปะ มีสติเข้าถึงสัมมาสังกัปปะอยู่ สติของภิกษุนั้นเป็นสัมมาสติ ธรรม ๓ นี้ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาวายามะ (๓) สัมมาสติ ย่อมห้อมล้อมคล้อยตามสัมมาสังกัปปะของภิกษุนั้นไป ด้วยประการฉะนี้

[๑๓๘] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้ตัดมิจฉาวาจาว่า “เป็นมิจฉาวาจา” ผู้ตัดสัมมาวาจาว่า “เป็นสัมมาวาจา”
 ความรู้ของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ

มิจฉาวาจา เป็นอย่างไร

คือ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ นี่เป็นมิจฉาวาจา

สัมมาวาจา เป็นอย่างไร

คือ เรากล่าวสัมมาวาจาว่ามี ๒ ได้แก่

๑. สัมมาวาจาที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ

๒. สัมมาวาจาอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค

สัมมาวาจาที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ เป็นอย่างไร

คือ เจตนาเป็นเหตุตงเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุตงเว้นจากการพูดส่อเสียด
 เจตนาเป็นเหตุตงเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุตงเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี่เป็น
 สัมมาวาจาที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ

**สัมมาวาจาอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็น
 อย่างไร**

คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุตงเว้นจากวจีทุจริต ๔ ของภิกษุผู้มี
 จิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียบพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญอริยมรรคอยู่ นี่เป็น
 สัมมาวาจาอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ภิกษุยอมพยายาม
 เพื่อละมิจฉาวาจา ยังสัมมาวาจาให้ถึงพร้อมอยู่ ความพยายามของภิกษุนั้นเป็น
 สัมมาวายามะ ภิกษุนั้นมีสติ ละมิจฉาวาจา มีสติเข้าถึงสัมมาวาจาอยู่ สติของภิกษุนั้นเป็น
 สัมมาสติ ธรรม ๓ นี้ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาวายามะ (๓) สัมมาสติ ย่อมห้อมล้อม
 คล้อยตามสัมมาวาจาของภิกษุนั้นไป ด้วยประการฉะนี้

[๑๓๙] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้ตัดมิจฉากัมมันตะว่า “เป็นมิจฉากัมมันตะ” ผู้ตัดสัมมากัมมันตะว่า “เป็น
 สัมมากัมมันตะ” ความรู้ของภิกษุนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ

มิจฉากัมมันตะ เป็นอย่างไร

คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม นี่เป็นมิจฉากัมมันตะ

สัมมากัมมันตะ เป็นอย่างไร

คือ เฉาก้าวสัมมากัมมันตะว่ามี ๒ ได้แก่

๑. สัมมากัมมันตะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ
๒. สัมมากัมมันตะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่ง

มรรค

สัมมากัมมันตะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ เป็นอย่างไร

คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม นี่เป็นสัมมากัมมันตะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปติ

สัมมากัมมันตะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นอย่างไร

คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากกายทุจริต ๓ ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียบพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญอริยมรรคอยู่ นี่เป็นสัมมากัมมันตะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ภิกษุนั้นย่อมพยายามเพื่อละมิจฉากัมมันตะ ยังสัมมากัมมันตะให้ถึงพร้อม ความพยายามของเธอนั้น เป็นสัมมาวายามะ ภิกษุนั้นมีสติละมิจฉากัมมันตะ มีสติเข้าถึงสัมมากัมมันตะอยู่ สติของเธอนั้นเป็นสัมมาสติ ธรรม ๓ นี้ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาวายามะ (๓) สัมมาสติ ย่อมห้อมล้อมคัล้อยตามสัมมากัมมันตะของภิกษุขึ้นไป ด้วยประการฉะนี้

[๑๔๐] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุรู้ชัดมิจฉาอาชีวะว่า “เป็นมิจฉาอาชีวะ” รู้ชัดสัมมาอาชีวะว่า “เป็นสัมมาอาชีวะ” ความรู้ของภิกษุนี้เป็นสัมมาทิฏฐิ

มิจฉาอาชีวะ เป็นอย่างไร

คือ การพูดหลอกลวง การเลียบเคียง การหว่านล้อม การพูดและเล็ม การใช้ลาภต่อลาภ นี่เป็นมิจฉาอาชีวะ

สัมมาอาชีวะ เป็นอย่างไร

คือ เฉาก้าวสัมมาอาชีวะว่ามี ๒ ได้แก่

๑. สัมมาอาชีวะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปติ

๒. สัมมาอาชีวะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค

สัมมาอาชีวะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปติ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมละมิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เป็นสัมมาอาชีวะที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออูปติ

สัมมาอาชีวะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นอย่างไร

คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากมิจฉาอาชีวะ ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เพียบพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญอริยมรรคอยู่ นี้เป็นสัมมาอาชีวะอันเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ภิกษุนั้นย่อมพยายามเพื่อละมิจฉาอาชีวะ ยังสัมมาอาชีวะให้ถึงพร้อม ความพยายามของภิกษุนั้นเป็นสัมมาวายามะ ภิกษุนั้นมีสติละมิจฉาอาชีวะ มีสติเข้าถึงสัมมาอาชีวะอยู่ สติของภิกษุนั้นเป็นสัมมาสติ ธรรม ๓ นี้ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาวายามะ (๓) สัมมาสติ ย่อมห้อมล้อมคล้อยตามสัมมาอาชีวะของภิกษุนั้นไป ด้วยประการฉะนี้

[๑๔๑] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ ผู้มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจาก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาวายามะ สัมมาสติก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสติ สัมมาสมาธิก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสมาธิ สัมมาญาณะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาญาณะ สัมมาวิมุตติก็มีพอเหมาะ

ภิกษุทั้งหลาย พระเสขะผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ จึงเป็นพระอรหันต์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ (แม้ในบรรดาองค์เหล่านั้น บาบอกุศลธรรมเป็นอเนกไปปราศแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวณาโดยสัมมาญาณะ) ด้วยประการฉะนี้

[๑๔๒] ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์ ๗ นั้น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า

สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า เป็นอย่างไร

คือ สัมมาทิฏฐิ ย่อมทำลายมิจฉาทิฏฐิได้ และบาปอกุศลธรรมเป็นอนเนกอันมี
มิจฉาทิฏฐิเป็นปัจจัย ก็เป็นอันถูกสัมมาทิฏฐินั้นทำลายแล้ว กุศลธรรมเป็นอนเนกอันมี
สัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัย ย่อมถึงความเจริญเต็มที่

สัมมาสังกัปปะ ย่อมทำลายมิจฉาสังกัปปะได้ ...

สัมมาวาจา ย่อมทำลายมิจฉาวาจาได้ ...

สัมมากัมมันตะ ย่อมทำลายมิจฉากัมมันตะได้ ...

สัมมาอาชีวะ ย่อมทำลายมิจฉาอาชีวะได้ ...

สัมมาวายามะ ย่อมทำลายมิจฉาวายามะได้ ...

สัมมาสติ ย่อมทำลายมิจฉาสติได้ ...

สัมมาสมาธิ ย่อมทำลายมิจฉาสมาธิได้ ...

สัมมาญาณะ ย่อมทำลายมิจฉาญาณะได้ ...

สัมมาวิมุตติ ย่อมทำลายมิจฉาวิมุตติได้ และบาปอกุศลธรรมเป็นอนเนก อันมี
มิจฉาวิมุตติเป็นปัจจัย ก็เป็นอันถูกสัมมาวิมุตตินั้นทำลายแล้ว กุศลธรรมเป็นอนเนกอันมี
สัมมาวิมุตติเป็นปัจจัย ย่อมถึงความเจริญเต็มที่

ภิกษุทั้งหลาย เราจึงประกาศธรรมบรรยายชื่อว่ามหาจัตตารีสกะฝ่ายกุศล ๒๐
ประการ ฝ่ายอกุศล ๒๐ ประการ ที่สมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกยัง
ประกาศไม่ได้ไว้ ด้วยประการฉะนี้

[๑๔๓] ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่ง ฟังเข้าใจธรรมบรรยายชื่อว่า
มหาจัตตารีสกะ¹⁸นี้ ว่าตนควรติเตียน หรือคัดค้าน คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อๆ กัน
มา ๑๐ ประการนี้ของสมณะหรือพราหมณ์นั้น จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ในปัจจุบันทีเดียว
คือ

๑. ถ้าท่านผู้เจริญติเตียนสัมมาทิฏฐิ ท่านผู้เจริญก็ต้องบูชาสรรเสริญ
สมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ
๒. ถ้าท่านผู้เจริญติเตียนสัมมาสังกัปปะ ท่านผู้เจริญก็ต้องบูชา
สรรเสริญสมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาสังกัปปะ

¹⁸ มหาจัตตารีสกะ หมายถึงธรรมบรรยาย ๔๐ ประการ ที่เป็นฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศล มีผลมากที่พระผู้มีพระภาค
ทรงประกาศไว้แล้ว (ม.อุ.อ. (บาลี) ๓/๑๔๒/๙๖)

๓. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาวาจา ฯลฯ
๔. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมากรรมันตะ ...
๕. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาอาชีวะ ...
๖. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาวายามะ ...
๗. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาสติ ...
๘. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาสมาธิ ...
๙. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาญาณะ ...
๑๐. ถ้าท่านผู้เจริญสติเตียนสัมมาวิมุตติ ท่านผู้เจริญก็ต้องบูชาสรรเสริญ
สมณพราหมณ์ผู้เป็นมิจฉาวิมุตติ

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฟังเข้าใจธรรมบรรยายชื่อว่า
มหาจัตตารีสกะนี้ ว่าตนควรตีเตียนหรือควรคัดค้าน คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อๆ กัน
มา ๑๐ ประการนี้ของสมณะหรือพราหมณ์นั้น จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ในปัจจุบันทีเดียว

ภิกษุทั้งหลาย แม้พวกวัสสะและพวกภัญญะชาวโศกกลชนบท ผู้เป็นอเหตุกวาทะ¹⁹
อกริยวาทะ²⁰ นัตถิกวาทะ²¹ เหล่านี้ ก็ยังเข้าใจธรรมบรรยายชื่อว่ามหาจัตตารีสกะ ว่าไม่
ควรตีเตียน ไม่ควรคัดค้าน

ข้อนี้เพราะเหตุไร

เพราะกลัวการนินทา การว่าร้าย และการแข่งดี”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

มหาจัตตารีสกสูตรที่ ๗ จบ

¹⁹ อเหตุกวาทะ หมายถึงผู้มีลัทธินี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความหมัดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗)

²⁰ อกริยวาทะ หมายถึงผู้มีลัทธินี้ว่า เมื่อทำบาป บาปก็ไม่เป็นอันทำ (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗)

²¹ นัตถิกวาทะ หมายถึงผู้มีลัทธินี้ว่า ทานที่ให้แล้วย่อมไม่มีผล (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗)